

Zeven maal om de aarde te gaan

12 november 2023

voorbereid door Karel Braun en Joke Visser

Welkom

Lied:

Inleiding

Het is traditie om in de eerste viering na Allerzielen aandacht hebben voor overledenen. In de voorbereiding van deze viering hebben Joke en ik gesprekken over gemis en het omgaan daarmee. In de overweging straks vertellen we jullie de verhalen van twee kleinkinderen, de een over haar oma, de ander over zijn opa. Gewoon twee verhalen over hoe zij de dood en het gemis van hun grootouder beleven.

Naast het denken aan onze eigen overledenen, staan we stil bij de vele duizenden die afgelopen jaren zijn omgekomen in oorlogen, aan Russen en Oekraïners, Palestijnen en Israëliërs, aan Jemenieten, Syriërs en andere slachtoffers van oorlog. En bij hun nabestaanden, die vaak nauwelijks de kans krijgen om hun verdriet een plek te geven.

Lied: De gestorvene
Zeven maal om de aarde te gaan,
als het zou moeten op handen en voeten;
zeven maal, om die ene te groeten
die daar lachend te wachten zou staan.
Zeven maal om de aarde te gaan.

Zeven maal over de zeeën te gaan,
schraal in de kleren, wat zou het mij deren,
kon uit de dood ik die ene doen keren.
Zeven maal over de zeeën te gaan –
zeven maal om met zijn tweeën te staan.

Ida Gerhardt

Lezing: Psalm 23 vrij

Lied: Geef een weg

Overweging

Verhaal van een kleindochter over haar oma

Ze was bij de start van mijn wandelingen over de begraafplaats een paar weken dood. Toch voelde het alsof het al veel langer was, alsof ze gewoon nog leefde, en soms, heel soms, was het alsof ze nooit had bestaan. Dat waren de ergste momenten. Ik was er hoe dan ook ellendig aan toe. En het werd niet beter. Al die weken had ik niet geslapen, niet gegeten en ik had de gewoonte ontwikkeld hardop tegen haar te praten. Mompelend zat ik in haar leeggehaalde kamer, in de hal van haar oude flat. Als ik niet uitkeek zou ik met haar beginnen te praten op straat. Ik moest haar terugvinden. En mezelf ook. Dringend.

Op een dag in januari, kil en wit van de sneeuw die aarzelend en toch gestaag bleef vallen, ritste ik mijn jas dicht, sloeg mijn kraag op en glibberde richting mijn doel: de begraafplaats Oud Eik en Duinen.

Daar was ik van plan een wandeling uit te stippelen die ik vaak zou gaan maken. Een half uur. Of langer. Desnoods veel langer. Het maakte niet uit. Zo lang als nodig was om daar ten volle aanwezig te zijn.

Eerst leek het mij angstaanjagend, naargeestig. Ik fietste een paar keer tot aan de toegangshekken van de begraafplaats, stapte af, draalde lang bij de poort en maakte rechtsomkeert. Een andere keer zat ik op een bankje en wachtte, liet de tijd voorbijgaan tot de hekken zich sloten voor de nacht. Ten slotte sprak ik mijzelf toe.

Eigenlijk was het heel eenvoudig: er was geen andere plek om ons terug te kunnen vinden dan hier.

[...]

Uit: Inge Schilperoord, Windstilte, Uitgeverij van Oorschot Amsterdam, 2023

Ik las jullie net het begin van het boekje Windstilte van Inge Schilperoord voor. Daarin vertelt ze hoe ze zich dwingt om vertrouwd te raken met de dood van haar oma Tuf. Dat doet ze door regelmatig haar graf op Oud Eik en Duinen te bezoeken. Hoe vaker zij er komt, hoe mooier de plek wordt. Bloemen die ontluiken, blaadjes die loslaten, flarden van gesprekken die verwaaien, de stand van de zon en het kabaal van de halsbandparkieten hoog in de bomen. Tussen alle dode zielen die daar ongestoord kunnen zweven op windstille dagen onderzoekt Schilperoord haar relatie met haar oma, Tuf. En waarom we zo krampachtig – en altijd vergeefs – pogen de tijd te doen stollen.

Verhaal van een kleinzoon over zijn opa

Het programma Kruispunt zond op zondag 29 oktober een aflevering uit met als titel “Een kaarsje voor Huub Oosterhuis. Een aantal mensen haalt herinneringen op aan Huub, die op Allerzielen 1933 geboren is; maar dat terzijde.

Aan het begin van die aflevering zien we een jongen de Van Eeghenstraat in Amsterdam in fietsen, zijn fiets voor een huis op slot zetten en hem even later zitten in een kamer vol met boeken. Die jongen is een kleinzoon van Huub Oosterhuis. Helemaal aan het begin van de uitzending horen we hem zeggen: “Iedereen huilt als zijn opa overlijdt en iedereen vindt dat moeilijk. Maar ik ging niet alleen opa missen, ik ging ook Huub Oosterhuis missen.”.

Ik kom hier al heel lang, zo lang als ik mij kan herinneren, zegt hij. En het heeft altijd hetzelfde gevoel opgewekt, want het is natuurlijk een bibliotheek. Ik heb altijd gedacht: heeft opa al die boeken echt gelezen of doet ie gewoon alsof? Dit straalt natuurlijk uit dat het een wijs iemand was. Zo heb ik er altijd naar gekeken, een hele wijze opa, maar ook een hele leuke opa, heel gezellig, heel warm echt een grote knuffelbeer, heel erg omarmend. Maar hij was weer niet een opa met wie je een potje kon voetballen of zo. Maar ja, hij kon natuurlijk wel altijd sinterklaasgedichten met mij maken. Daar heb ik ook veel gebruik van gemaakt.

Ik kan mij nog herinneren dat ik hem een keer in groep 7 of 8 van de basisschool op de voorpagina van de krant zag, heel groot. Ik mocht dat voor de klas presenteren en toen kreeg ik de vraag waarom is hij in de krant? En toe zei ik, nou ja, gewoon. En als ie een keer overlijdt dan komt dat

denk ik wel op televisie, zei ik. Ja ok zeiden anderen, maar waarom dan, wat heeft ie dan allemaal gedaan? Ik kon dat op dat moment niet zo goed uitleggen. Ja, de kerk enzo,, maar ik wist niet precies in hoeverre. Na zijn dood ben ik daar nog zo veel over te weten gekomen. Ik vond het echt bizar om alle nieuwsapps op mijn telefoon te openen maar ook op sociale media te lezen dat hij was overleden en waar hij om bekend stond. En dat de volgende dag het acht uur journaal ermee opende. Dat had ik echt niet verwacht.

Ik merkt dat ik soms op straat kan lopen en denk o ja, opa. En niet eens perse heel verdrietig omdat hij is overleden. Het gaat heel erg gepaard met dat ik niet meer langs kan komen om even dag tegen hem te zeggen of dat ik denk dit is wel iets waarvan ik het jammer vind dat ik het niet meer met hem kan bespreken. Dat heb ik wel gedurende de dag zo nu en dan.

Hij laat de foto van Huub zien die bij zijn afscheid is gebruikt en zegt: dit is hoe ik mij hem herinner. Hij straalt echt opa uit.

Verhaal van de kleindochter

Op de laatste bladzijden van Windstilte lezen we: Toch, de laatste tijd kom ik er [op Oud Eik en Duinen] minder vaak dan ik me vlak na haar overlijden had voorgenomen. Ik voel dat de noodzaak afneemt. Niet omdat de herinnering aan Tuf vervaagt of ik haar minder mis. Noch omdat haar uitspraak, haar stem, de bewegingen van haar vingers, alles wat ze voor mij was, in mij is verstomd. Integendeel. Ze leeft nu meer dan ooit binnen in mij. Nieuwe herinneringen drijven steeds vaker boven, en daarin komt ze weer anders tevoorschijn. Zo ontdek ik haar, mijzelf, ons, opnieuw. Maar daarvoor hoef ik niet per se hier te zijn. Ik draag haar nu ook op andere plekken bij me.

Steeds vaker heb ik momenten waarin ik me zonder enige aarzeling of angst verzoen met het feit dat we elkaar waarschijnlijk nooit terug zullen zien, maar dat we allebei op de een of andere manier in dezelfde ruimte verblijven. Juist dit uitgestrekte, met graven bevolkte landschap maakt deze gedachte mogelijk. Bij de donkere, in bevroren mistflarden gehulde vijver, of bij uitbundig bloeiende takken die in het volle licht gloeien van de opkomende zon. En bij de plek waar de garven dicht opeengepakt liggen in die wonderlijke, blauwgrijze kleur, half verzonken in het gras.

Op de stammen van de bomen schijn dun licht,

Een vluchtige lichtglimp die van ver lijkt te komen als iets van hoop. Met mijn kin in mijn handen staar ik ernaar.

En altijd weer zijn er de parkieten. Ik kan naar ze blijven kijken. Hoe ze plotseling uit de bomen storten, niet eens vliegend, het is meer een soort vallen dat ze doen, sierlijk vallen. Ze laten zich vanaf de takken met zwaar gefladder omlaag glijden, waar de lucht ze keer op keer opvangt. Dan zoek ik er twee uit die gezamenlijk opvliegen. Opnieuw heb ik die absurde, maar fantastische gedachte: dat zij wij, Tuf. Soms blijf ik staan en in gedachten wijs ik naar ze, alsof ik er samen met haar naar kijk. Ik wijs, zij kijkt, en met onze vingers volgen we ze. Dan draait ze zich lachend naar mij toe, en zegt: 'Kind toch. Wat een klucht'.

Verhaal van de kleinzoon

Aan het eind van de Kruispunt-aflevering leest hij de tekst (van Huub zelf) op zijn graf voor. Hij zegt daarover: Heel krachtig. De kern is terwijl je nog leeft, maak er wat van, beteken iets voor iemand

anders en zorg dat je een positieve invloed hebt op je omgeving. En dat je iets voor iemand kan betekenen, en dat heeft hij zijn hele leven gedaan. Dus ik vind het niet alleen een goede boodschap, ik vind het ook een goede les. Het is echt iets waar ik mij aan probeer te houden, zoveel mogelijk.

Sterven zal je ooit
maar vandaag, en Godweet morgen
kun je leven, doen, zien
iemand voor iemand zijn
misschien

en het verschil maken, toch
tussen onverwisselbaar uniek
en om het even
Tussen dood en leven

Huub Oosterhuis

Stilte

Herdenken, Gedenken

Herdenken
Gedenken
Denken

Gedenken is stil zijn, in gedachten,
Bij de moeder die te jong stierf
Bij de gestorven geliefde
Bij wie we missen.

Bij rouw die honderd keer opnieuw geboren wordt,
vooral op momenten dat je het niet voelt aankomen.

Gedenken is stil en alle
stilte heeft een eigen kwaliteit.
Van rust of berusting, van beklemming, van overgave

Maar stilte in Gaza?
Stilte kan ook wachten zijn
op de volgende inslag van een bom,
op de oproep dat je moet vertrekken, naar het zuiden
Naar veilig?

En wij, wij zien het leed ver weg en de groeiende haat dichtbij.
Wij rouwen omdat we getuigen zijn
levend hier in een wereld in vrede
en – zoals Soetendorp ons voorhield –
ons vasthoudend aan het drijfhout van de hoop

Lied: Wij noemen U de namen (t. Ineke Lautenbach, m: Heinrich Isaak/Johann Sebastiaan Bach)

Voorbeden

Tafellied:

Niemand heeft u ooit gezien

Breken en delen

Lied: Onze Vader verborgen

Reactie - collecte (voor het Respijthuis *House Martin*)

Lied: Blijf bij mij